

ΓΕΥΜΑ ΜΕ ΤΗΝ «Κ»

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΑΘΛΗΤΙΚΑ

ΚΑΙΡΟΣ

Το Σχέδιο Μακμίλαν

Βασισμένο στην ιδέα της τριπλής κυριαρχίας και με διχοτομικό πνεύμα, απερρίφθη από την ελληνική πλευρά

Του **ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΡΥΟΥ***

Το 1957 η Βρετανία έλαβε σημαντικές αποφάσεις για το κυπριακό ζήτημα: η κυβέρνηση του κόμματος των Συντηρητικών υπό την ηγεσία του Χάρολντ Μακμίλαν απομακρύνθηκε από το δόγμα της άμεσης κυριαρχίας επί ολόκληρης της Κύπρου.

Αντίθετα, υιοθέτησε την άποψη ότι τα στρατηγικά συμφέροντα του Λονδίνου στην Ανατολική Μεσόγειο, τη Μέση Ανατολή και τον Περσικό Κόλπο θα μπορούσαν πλέον να διασφαλιστούν με τη διατήρηση κυρίαρχων (sovereign) βρετανικών βάσεων στο νησί. Επιδόθηκε λοιπόν στην αναζήτηση μιας λύσης η

56
χρόνια
πριν

οποία θα εξυπηρετούσε τις αξιώσεις τόσο της Τουρκίας (εκ των ρυθμιστών των εξελιζόμενων μετά την Τριμερή Διάσκεψη του Λονδίνου το 1955) όσο και των Τουρκοκυπρίων (σημαντικός αριθμός των οποίων στελέχων τις τάξεις της αστυνομικής δύναμης του βρετανικού αποικιακού καθεστώτος) για διχοτόμηση της νήσου. Ο εν λόγω προανατο-

λισμός της βρετανικής διπλωματίας ενίσχυσε δραματικά την εξάρτηση του Λονδίνου από την τουρκική κυβέρνηση και την τουρκική μειονότητα της αποικίας. Το γεγονός αυτό ερχόταν σε έντονη σύγκρουση με την επιθυμία της ελληνικής κοινότητας της Κύπρου (80% του συνολικού πληθυσμού), η οποία ήταν ταυ-

τόσημη με αυτή του ένοπλου κινήματος της Εθνικής Οργάνωσης Κυπρίων Αγонιστών (ΕΟΚΑ) για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.

Οι περιφερειακοί και διεθνείς παράγοντες που αναλύθηκαν πιο πάνω υπήρξαν κυρίαρχο κριτήριο κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης της συνταγματικής φόρμουλας που προτάθηκε το 1958 από το Λονδίνο για τη διευθέτηση του Κυπριακού: ένα νέο σχέδιο λύσης θα έπρεπε να ανταποκρινεται πρωτίστως στις απαιτήσεις της Αγκυρας, ταυτόχρονα με τη διαίονιση της βρετανικής παρουσίας στο νησί μέσω στρατιωτικών βάσεων.

Από τη νέα πρόταση της Βρετανίας απουσίαζε η επιστημονική νομική διατύπωση του σχεδίου Ράντ-

κλιφ (1956): δεν επρόκειτο για ένα σύνολο συγκεκριμένων συνταγματικών προτάσεων, αλλά για μία διακήρυξη των γενικών αρχών ενός πλαισίου διευθέτησης, ώστε να αυξηθούν οι πιθανότητες αποδοχής του από την Ελλάδα και την Τουρκία. Το σχέδιο ήταν απότοκο μιας εξελικτικής διαδικασίας κατά την οποία λήφθηκαν υπόψη οι ιδέες του Βρετανού κυβερνήτη της Κύπρου, σερ Χιου Φουτ, όπως αυτές εκφράστηκαν στις αρχές του 1958, καθώς και το πλαίσιο αποφάσεων στις οποίες κατέληξε ο Macmillan το 1957. Η επίσημη παρουσίαση έλαβε χώρα στο βρετανικό Κοινοβούλιο (19 Ιουνίου 1958) από τον ίδιο τον Βρετανό πρωθυπουργό, γι' αυτό και έμεινε γνωστό ως Σχέδιο Μακμίλαν.

Οι κύριες προβλέψεις και οι τροποποιήσεις της νέας πρότασης

Πυρίνα του Σχεδίου αποτελούσε η ιδέα για την εγκαθίδρυση στην Κύπρο ενός καθεστώτος τριπλού «συνεταιρισμού» μεταξύ Βρετανίας, Ελλάδας και Τουρκίας. Προβλεπόταν η διατήρηση της βρετανικής κυριαρχίας για επτά χρόνια, η συμμετοχή αντιπροσώπων της Ελλάδας και της Τουρκίας (ως βοηθών του κυβερνήτη) στη διοίκηση της αποικίας και η εκπόνηση Συντάγματος στη βάση της μέγιστης δυνατής κοινοτικής αυτονομίας. Θα ιδρύονταν δύο κοινοτικές Βουλές (μία ελληνοκυπριακή και μία τουρκοκυπριακή), αλλά όχι ένα κοινό κυπριακό νομοθετικό σώμα. Τα μέλη της κάθε κοινοτικής θα είχαν το δικαίωμα να αποκτήσουν διπλή ιθαγένεια, δηλαδή τη βρετανική καθώς επίσης και αυτή των μητέρων-πατριδών τους (ελληνική ή τουρκική). Στο Υπουργικό Συμβούλιο θα συμμετείχαν τέσσερις Ελληνοκύπριοι, δύο Τουρκοκύπριοι καθώς και οι αντιπρόσωποι της Ελλάδας και της Τουρκίας. Η πιθανότητα εγκαθίδρυσης της τριπλής συγκυριαρχίας θα εξετάζονταν μετά την πάροδο του διαστήματος των επτά ετών. Σημαντικό στοιχείο ήταν ότι για την εφαρμογή του Σχεδίου δεν κρινόταν απαραίτητη η συγκατάθεση της Ελλάδας ή της Τουρκίας, επομένως υπήρχε η δυνατότητα μονομερούς εφαρμογής του από τη Βρετανία.

τουρούσαν ως ενδιάμεσος σταθμός πριν από τη διχοτόμηση. Στις προσπάθειες της Αγκυρας συνδέονταν οι Τούρκοι της Κύπρου μέσω αιματηρών γεγονότων που ξεσπάσαν ύστερα από τουρκική προβόκατα στις 8 Ιουνίου 1958, όταν εκδηλώθηκε η αποτυχημένη προσπάθειά τους να επιβάλουν διά της βίας μια de facto διχοτόμηση μέσω επθήσεων εναντίον των Ελληνοκυπρίων.

Η Αθήνα ενημερώθηκε για το περιεχόμενο των προτάσεων Macmillan στις 11 Ιουνίου 1958, μέσω επιστολής του Βρετανού πρωθυπουργού προς τον Έλληνα ομόλογό του, Κωνσταντίνο Καραμανλή. Το διχοτομικό πνεύμα του Σχεδίου Μακμίλαν προκάλεσε απογοήτευση και αμνηχανία στις τάξεις της ελληνικής κυβέρνησης, η οποία το απέρριψε την ίδια μέρα μέσω απαντητικής επιστολής του Καραμανλή προς τον Βρετανό ομόλογό του. Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ο πολιτικός γένης των Ελληνοκυπρίων, τήρησε επίσης αρνητική στάση και αντιπρότεινε τη διεξαγωγή συνομιλιών στη βάση ενός μεταβατικού σταδίου αυτοκυβέρνησης.

Πρωτοβουλία Σπιάκ

Η αρνητική στάση της Αθήνας, οι υπόνοιες ότι η κυβέρνηση Καραμανλή ενδεχομένως να παραιτείτο και η απειλή αποχώρησης της Ελλάδας από το ΝΑΤΟ, οδήγησαν σε πρωτοβουλία εκ μέρους του γενικού γραμματέα της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, Πολ-Ανρί Σπιάκ, ώστε το βρετανικό προταθέν πλαίσιο αρχών να τύχει αλλαγών. Η δραστηριοποίηση του ΝΑΤΟ σηματοδότησε εξελίξεις κατά τις οποίες η Βρετανία έπρεπε να συμβιβαστεί δύο εντελώς αντίθετες τάσεις: από τη μία, η ελληνική κυβέρνηση επιζητούσε σημαντικές αλλαγές σε πρόνοιες του Σχεδίου: από την άλλη, η ηγεσία της Τουρκίας υπογράμμιζε ότι ήταν έντονα αντίθετη σε τυχόν τροποποιήσεις.

Το Λονδίνο επικεντρώθηκε στην εισαγωγή μερικών τροποποιήσεων ώστε να δελεάσει την Αθήνα για την επίδειξη συγκαταβατικής στάσης. Σε νέα επιστολή του, στις 14 Αυγούστου 1958, ο Μακμίλαν πρότεινε μερικές αλλαγές στο Σχέδιο: ο Έλληνας και ο Τούρκος αντιπρόσωπος δεν θα είχαν δικαίωμα συμμετοχής στο Συμβούλιο του Κυβερνήτη, η πρόνοια περί διπλής υπηκοότητας θα απαλειφόταν, ενώ θα καταβάλλονταν προσπάθειες για τη δημιουργία ξεχωριστών δημοτικών αρχών στις μεγάλες πόλεις της Κύπρου. Επίσης, η βρετανική κυβέρνηση ήταν διατεθειμένη να διακρίνει επίσημα την ευχή για την ίδρυση ενός ενιαίου αντιπροσωπευτικού σώματος με μέλη Έλληνες και Τούρκους της Κύπρου (που θα λειτουργούσε παράλληλα με τις δύο Βουλές), καθώς και την πρόβλεψη ότι η τελική διευθέτηση θα αναζητείτο έπειτα από διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη. Αναφορικά με το χρονοδιάγραμμα εφαρμογής του Σχεδίου Μακμίλαν, σε πρώτο στάδιο θα συστάσσονταν χωριστοί εκλογικοί κατάλογοι για τις δύο μεγαλύτερες εθνικές κοινότητες του νησιού. Ακολούθως θα διενεργούνταν εκλογές για την ανάδειξη μελών στις δύο Κοινοτικές Συνελεύσεις, τα οποία με τη σειρά τους

επρόκειτο να υποδείξουν τους αντιπροσώπους τους, οι οποίοι θα συμμετείχαν στο Συμβούλιο του Κυβερνήτη. Επιπλέον, θα καλούντο οι ηγεσίες της Ελλάδας και της Τουρκίας να υποδείξουν τους αντιπροσώπους τους στην Κύπρο, ώστε η ανάληψη των καθηκόντων τους να αρχίσει την 1η Οκτωβρίου 1958.

7 Αυγούστου 1958. Ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής υποδέχεται στο αεροδρόμιο τον Βρετανό ομόλογό του Χάρολντ Μακμίλαν. Το βρετανικό σχέδιο απορρίφθηκε από την ελληνική κυβέρνηση και τους Ελληνοκυπρίους.

Το Σχέδιο Μακμίλαν οδηγούσε σε διαχωριστικά τετελεσμένα στην Κύπρο.

Τα στοιχεία που οδηγούσαν σε διαχωριστικά τετελεσμένα για να εξυπηρετηθούν οι απαιτήσεις της τουρκοκυπριακής μειονότητας και της Τουρκίας ήταν πρόβλεψη στη φύση του προτεινόμενου καθεστώτος, προσδίδοντας μια διχοτομική δυναμική στο Σχέδιο Μακμίλαν. Εξίσου ξεκάθαρη ήταν η νομική επαναφορά μιας μορφής τουρκικής επικυριαρχίας στην Κύπρο, παρόλο που αυτή είχε τυπικά τερματιστεί με τη Συνθήκη της Λωζάννης (1923). Οι ΗΠΑ εξέφρασαν αμφιβολία κατά πόσο θα δεχτεί το Σχέδιο η Ελλάδα, οσάυτονό δεχόταν να βοηθήσουν τη Βρετανία ασκώντας πιέσεις στην Αθήνα.

Η Τουρκία ανταποκρίθηκε θετικά στο βρετανικό πλαίσιο λύσης, θεωρώντας το βάση για διαπραγμάτευση: αν και το Σχέδιο Μακμίλαν ήταν κοντά στις τουρκικές θέσεις, κατεβλήθη προσπάθεια να πειστεί η Βρετανία για την πραγματοποίηση της λύσης ότι οι πρόνοιές του θα λει-

Διπλή απόρριψη και κλίμα πόλωσης στην Κύπρο

Οι προτάσεις της βρετανικής πλευράς για μία ακόμη φορά δεν έτυχαν της αποδοχής της Αθήνας και του Μακαρίου λόγω της διχοτομικής δυναμικής, η οποία εξακολουθούσε να είναι σύμφυτη σε αυτές. Αντίθετα, εκδηλώθηκε ξανά η τουρκική πρόθεση για αποδοχή του Σχεδίου Μακμίλαν. Οι προειδοποιήσεις της κυβέρνησης Καραμανλή προς την ηγεσία του ΝΑΤΟ, ότι η απόπειρα μονομερούς εφαρμογής του θα έθετε σε κίνδυνο την αρμονία στους κόλπους της δυτικής συμμαχίας, οδήγησαν σε πρωτοβουλία εκ μέρους του Σπιάκ τον Σεπτέμβριο του 1958 για τη σύγκληση πενταμερούς διάσκεψης για διαβουλεύσεις. Εντούτοις, η εν λόγω προσπάθεια σύντομα κατέληξε σε αδιέξοδο (στα τέλη του Οκτωβρίου του 1958) όταν η ελληνική κυβέρνηση αποχώρησε από τις διαπραγματεύσεις για τη διεξαγωγή της πολυμερούς διάσκεψης.

Στροφώ Μακαρίου

Ενώ οι πιο πάνω εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο λάμβαναν χώρα, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος θορυβημένος από το ενδεχόμενο της μονομερούς επιβολής του βρετανικού πλαισίου λύσης πραγματοποίησε για πρώτη φορά δημόσια στροφή προς τη λύση της ανεξαρτησίας, μέσω σχετικής συνέντευξης που παραχώρησε στην αντιπρόεδρο του βρετανικού Εργατικού Κόμματος, Μπάρμπαρα Καστλ (22 Σεπτεμβρίου 1958). Παρά την απουσία πρότερης συνεννόησης με τον Αρχιεπίσκοπο, η κυβέρνηση Καραμανλή δήλωσε

Ο Βρετανός κυβερνήτης της Κύπρου, σερ Χιου Φουτ, με την οικογένειά του, σε μεταγενέστερη φωτογραφία. Το Σχέδιο Μακμίλαν βασίζονταν και στην εξέλιξη παλαιότερων προτάσεων του.

Βρετανικό μπλόκο σε δρόμο της Κύπρου. Το Σχέδιο Μακμίλαν προέβλεπε διατήρηση της αγγλικής κυριαρχίας στο νησί για επτά χρόνια και δυνατότητα μονομερούς εφαρμογής του από τη Βρετανία.

ότι ήταν διατεθειμένη να στηρίξει την προσέγγιση του Μακαρίου, εμπιπώντας έτσι τη σταδιακή απομάκρυνση από το αρχικό αίτημα της αυτοδιάθεσης-ένωσης. Συνεπακόλουθα, η πέμπτη προσφυγή της Ελλάδας στον ΟΗΕ μερικούς μήνες αργότερα (Δεκέμβριος 1958) δεν αφορούσε την απαίτηση για την υιοθέτηση ψηφίσματος υπέρ της παραχώρησης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης στην Κύπρο (όπως οι τέσσερις προηγούμενες) αλλά την ανεξαρτησία του νησιού.

Η βρετανική πρόθεση για μονομερή επιβολή σειράς προνοιών του Σχεδίου Μακμίλαν συνέβαλε στη δημιουργία έντασης στο νησί.

Η κυβέρνηση της Βρετανίας απέρριψε την εισήγηση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και διακήρυξε την πρόθεσή της να προχωρήσει στη μονομερή επιβολή στην αποικία μιας σειράς προνοιών του Σχεδίου Μακμίλαν. Η συγκεκριμένη ενέργεια αναπόφευκτα συνέβαλε στη θεμελίωση ενός πολύ πιο έντονου κλίματος πόλωσης στο νησί. Συνεπακόλουθα, ένας νέος κύκλος βίας επρόκειτο να ξεσπάσει σύντομα κάνοντας την περίοδο γνωστή ως «Μαύρο Οκτώβρη».

* Ο Δρ Ανδρέας Κάριος διδάσκει Ιστορία στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

«Παρωδία Συντάγματος» χαρακτηρίζει το Σχέδιο Μακμίλαν στους πρωτοσέλιδους τίτλους η «Κ» της 20ής Ιουνίου 1958.